

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1086905/2

בבית הדין הרבני האזורי באר שבע

לפני כבוד הדיין:

הרב אברהם צבי גאופטמן

המבקש: פלוני

המבקשת: פלונית

הנדון: סידור גט לבני זוג שימשיכו להתגורר באותו משק לאחר הגירושין

פסק דין

בירור העובדות

הגיעו לפני בית הדין בני זוג הנמצאים בפירוד ממושך וביקשו לסדר להם גט. קודם שהגיעו בני הזוג לבית הדין, פנו לבית המשפט כדי שיאשר להם את הסכם הגירושין שחתמו עליו, ואכן בית המשפט אישר את ההסכם ונתן לו תוקף של פסק דין.

מעיון בין בתרי הסכם הגירושין, עלתה שאלה הנוגעת לאפשרות לסדר גט לבני הזוג הניצבים בפנינו.

וזו לשון סעיפי ההסכם הנוגעים לענייננו:

"כל עוד שני הצדדים מסכימים, המשק יישאר בבעלות משותפת, במידה ואחד הצדדים יבקש למכור את חלקו, לצד השני תהיה זכות ראשונה לרכוש את המשק.

כל עוד המשק בבעלות משותפת, הצדדים יחלקו ביניהם בשימוש הנכס, באופן הבא:

1. האישה תחזיק בחלק הקדמי של המשק (לכביש הגישה) בשטח של שניים וחצי דונם (הכוללים את בית המגורים של המשפחה, בו ימשיכו האישה והילדים להתגורר, וכך סדנה המשמשת את האישה לצרכי עבודתה).

2. לבעל תהיה זכות שימוש ב[...], הקרוון בו יתגורר הבעל, וכל יתר השטחים החקלאיים המרכיבים את המשק. לבעל הזכות [שימוש] לעבד את אדמות המשק ולקבל את פירותיו [...]

למען הסר ספק, על אף הסדר השימוש במשק כאמור, הבעלות במשק תותר, לכל דבר ועניין, כבעלות משותפת של הצדדים ובחלקים שווים. למען הסדר הטוב, מובהר כי הסדר השימוש במשק נקבע רק על מנת לאפשר לשני הצדדים להמשיך ולהתגורר במשק בשיתוף פעולה ולא כדי להוות שינוי כלשהו בזכויות הבעלות של הצדדים במשק."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בית הדין הבהיר לצדדים כי יש בעייתיות בהמשך המגורים באותו משק לאחר סידור הגט. תגובת בני הזוג הייתה כי שניהם קשורים זה שנים ארוכות למושב ואינם מוכנים לעזוב אותו. לדבריהם, מנהל מקרקעי ישראל אינו מאפשר חלוקה של הנחלה לשניים, ועל כן היה עליהם להגיע לפתרון של בעלות משותפת תוך הסדרי שימוש ביניהם. הצדדים הציגו בפני בית הדין תמונות הממחישות את המרחק הרב בין בית מגורי האישה לבין הקרוואן בו מתגורר הבעל. לדבריהם, מדובר על שטח של כחמישה דונם, שאותו חילקו באמצעות גדר חיה של שורת עצי זית וצמחייה, מפני שהם מעוניינים שכל אחד מהם יחיה בנפרד ובפרטיות מרבית. צד אחד יהיה בשימושה הבלעדי של האישה, שבו נמצא בית המלאכה שלה, וכן בית המגורים שבו היא מתגוררת עם הילדים, ואילו בצד השני מצויה [...] – בשימושו הבלעדי של הבעל, ובקצה המרוחק שוכן הקרוואן בו הוא מתגורר.

לשאלת בית הדין, הסבירו הצדדים כי אין גדר המקיפה את המשק, ובעצם בכל המושב אין גדרות. עוד ציינו, ישנו כביש גישה העובר במקום ומפריד בין המשק המדובר לבין משק שכן.

עומדות בפנינו כמה נקודות שעלינו לברר:

- א. האם יש איסור להמשיך להתגורר בקרבת מקום לאחר הגירושין?
- ב. האם יש חילוק בין גרושה שנישאת לאחר לבין גרושה שטרם נישאה?
- ג. האם מגורים באותו משק דומים למגורים באותה חצר, באותו מבוי או באותה שכונה?
- ד. האם יש בעיה בהמשך הבעלות הממונית המשותפת במשק לאחר הגירושין?
- ה. האם אפשר לסדר גט לבני זוג שידוע כי יתגוררו באופן שאינו תואם את ההלכה לאחר גירושיהם?

בירור הדין

א. מגורי גרוש וגרושה באותה חצר

מקור הדין של מגורי גרוש וגרושתו הוא בגמרא בכתובות (דף כז ע"ב): "תנא ואף על פי כן ייחד לה בית בחצרו, וכשהיא יוצאה – יוצאה בראש בניה, וכשהיא נכנסת – נכנסת בסוף בניה."

הגמרא עוסקת באשתו של רבי זכריה בן הקצב, שהיה כהן, ואף שנאסרה עליו כדין שבויה, ייחד לה בית בחצרו, וכדי להימנע מייחוד, הייתה יוצאת בראש בניה ונכנסת בסוף בניה.

בהמשך מובא שאביי הסתפק אם אפשר לנהוג כן אף בגרושה. כלומר: האם דווקא בשבויה הקילו שיכולה לדור עמו באותה חצר שהרי ספק אם נבעלה לגוי, אבל בגרושה שוודאי אסורה עליו – לא, או שמא אין לחלק בדבר? כדי לפשוט את ספקו של אביי, מביאה הגמרא ברייתא שלפיה: "המגרש את אשתו – לא תנשא בשכונתו, ואם היה כהן – לא תדור עמו במבוי. אם היה כפר קטן, זה היה מעשה, ואמרו: כפר קטן נידון כשכונה."

ופירש רש"י: "ואם היה כהן – אפילו לא ניסת. לא תדור עמו במבוי - שמא יבא עליה, וכהן אסור בגרושה. אבל ישראל, כל זמן שלא ניסת תדור בשכונתו."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נמצאנו למדים כי אליבא דרש"י, כהן וגרושתו אינם יכול לדור באותו המבוי, וגרושת ישראל לא תדור עמו באותה שכונה אם נישאה לאחר, אולם אם טרם נישאה, יכולה להתגורר בשכונתו. וכן משמע מדברי הרא"ש (כתובות פרק ב סימן לב).

ועיין בתוספות (שם דף כח ע"א, ד"ה ואם היה) שביארו כי 'שכונה' היא שלושה בתים, ומבוי גדול משכונה. אולם עיין ברא"ש (שם – פרק ב סימן לב) ובר"ן (יב ע"א בדפי הרי"ף) שכתבו כי שכונה גדולה ממבוי.

והנה בדברי רש"י לא מצינו התייחסות מפורשת למגורים באותה חצר לגרוש וגרושה קודם שנישאה, אך לכאורה אפשר לדייק שלדעתו ניתן להתיר את הדבר, שהרי פירש כי ספקו של אב"י לגבי גרושה היה בנוגע לאותו האופן בו התגורר רבי זכריה בן הקצב עם אשתו, וזו לשונו: "כהן שגירש את אשתו – מהו לדור עמו בחצר?" ובהקשר לכך הביאה הגמרא את הברייתא, לפיה אשת ישראל שנישאת לא תדור עמו באותה שכונה, ואילו לגבי גרושה מישראל שטרם נישאה לא מצינו כל הגבלה, ומשמע שהדבר מותר אף באותה חצר.

וכן כתב להדיא הריטב"א בחידושו (שם) וזו לשונו:

"מהו לעשות בגרושה כן. פרש"י ז"ל: כהן שגירש את אשתו מהו לעשות כן, דהא והא פסול כהונה היא, או דילמא בשבויה הקלו דאפשר שלא נבעלה כלל ואינה נאסרת לו. ובהא הוא דאיבעיא לן, אבל בישראל שגרש את אשתו כל זמן שלא נשאת לאחר הרי לא נאסרה עליו ואין כאן אלא משום יחוד של פנויה בעלמא ופשיטא דשרי, וכדקתני בסמוך לא תנשא בשכונתו, דאילו מקמי נשואין יכולה לדור עמו בחצר כפנויה דעלמא, וכולה סוגיין דלקמן אינה אלא או ככהן שגרש את אשתו אף על פי שלא נשאת או בישראל שגרש את אשתו ונשאת, הא לאו הכי אין לה להיות נדחית מפניו ואין לה לעשות שליח לדון עמו, וכן פרש"י ז"ל לקמן דבכהן שגרש את אשתו מיירי, ופשוט הוא זה אלא שראיתי מי שטועה בדבר."

לדעת הריטב"א, אין כל סיבה לאסור מגורי ישראל וגרושתו קודם שנישאה, אפילו באותה החצר, שהרי אינה אסורה עליו, וייחודה עמו אינו אלא כייחוד פנויה בעלמא.

יתרה מכך, מדברי הגאונים ניתן לדייק חידוש מופלג, לפיו לא מיבעיא שאין לאסור את המגורים באותה השכונה, אלא שהדבר מומלץ כדי שיתפייסו ויקיים מצוות מחזיר גרושתו (עיין בספר החינוך [מצווה תקפ] שכתב כי ראוי להחזיר גרושתו, אם אינה רשעה), דזו לשון השיטה מקובצת בשם ליקוטי הגאונים:

"והא דקתני לא תנשא בשכונתו ולא קתני לא תדור, משום דעד שלא נשאת רשאה ודאי לדור בשכונתו כדי שתהא קרובה אליו אולי יחזור ויקדש אותה ויתפייסו."

(מכל מקום, משמע מדבריו שבאותה החצר יש לאסור, כפי שנבאר לקמן).

אמנם לר"ן (יב ע"א בדפי הרי"ף) דרך אחרת בזה, דהנה בהמשך הסוגיה מבררת הגמרא על מי מבין בני הזוג מוטלת החובה לעזוב את מקום המגורים המשותף בעקבות הגירושין, וזו לשון הגמרא (שם כח ע"א): "מי נדחה מפני מי? תא שמע: דתניא היא נדחית מפניו ואין הוא נדחה מפניה, ואם היה חצר שלה הוא נדחה מפניה."

ולמסקנת הגמרא, גם בחצר של שניהם היא נדחית מפניו.

כתב על כך הר"ן:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"ותמהני חצר מאי עבידתה? דהא בשנשאת אפילו בשכונה אחת אין רשאי לדור, ובאשת כהן אף על פי שלא נשאת במבוי מיהא מיתסר, והכא משמע דלא מתסר אלא בחצר. לפיכך נ"ל דברייתא באשת ישראל תכף שנתגרשה מיירי, דקודם שנתגרשה דרין מסתמא בחצר אחת, וקתני דלאחר שנתגרשה צריך האחד להיות נדחה אף על פי שלא נשאת עדיין, ושפיר מייתי מינה ראייה לשנשאת לענין שכונה ולאשת כהן לענין מבוי דחד טעמא הוא. ומכאן יש ללמוד שאפילו אשת ישראל שנתגרשה ולא נשאת אסורה לדור עמו בחצר אלא אם כן היו נזהרין שיהו אחרים עמהן דומיא דאשתו של רבי זכריה בן הקצב."

מורם מדבריו כי אף שאשת ישראל שהתגרשה רשאית לדור בשכונתו, כל זמן שלא נישאה, אולם אינה יכולה להתגורר עמו באותה חצר [אא"כ נזהרים שלא יבואו לידי יחוד].

כעין זה פסק הרמב"ם (פרק כא מהלכות איסורי ביאה הלכה כז), וזו לשונו:

"וכן מי שגירש את אשתו מן הנשואין לא תדור עמו בחצר שמא יבואו לידי זנות, ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי, וכפר קטן נידון כמבוי [...]"

כתב על כך המגיד משנה (שם) כי נראה שלרמב"ם הייתה גרסה אחרת מזו המופיעה בפנינו, דבעוד בגרסתנו כתוב "לא תנשא בשכונתו", גרס הרמב"ם "לא תדור בחצרו", והיינו אף אם לא נישאת. אך הוסיף שאף אליבא דגרסתנו "אפשר שבחצר אחד אפילו בלא נישואין אסורין לדור, וכן משמע הסוגיא שם". כלומר, מכך ששינונו שלא תינשא בשכונתו, למדים אנחנו כי אם לא נישאה, רשאית לגור בשכונתו. אך באותה חצר יש לאסור אף שלא נישאה. ועיין במשנה למלך (שם).

ולהלכה, פסק השולחן ערוך (אבן העזר קיט, ז):

"מי שגירש אשתו מן הנשואין, לא תדור עמו בחצר, שמא יבואו לידי זנות. ואם היה כהן, לא תדור עמו במבוי. וכפר קטן נידון כמבוי. הגה: ואם נשאת לאחר, אפילו בישראל, לא תדור עמו במבוי (טור) [...]"

יוצא אפוא כי הן המחבר והן הרמ"א נקטו כדעת הרמב"ם, לפיה אסור לגרושת ישראל לדור עמו באותה החצר, גם קודם שנישאה. אלא שאם נישאה אסורה לדור עמו אף במבוי.

אמנם כתב החלקת מחוקק (ס"ק יז): "ומכל מקום אם נזהרין שיהיו אחרים עמהם בחצר וכמו שעשה רבי זכריה בן הקצב [...] נראה דשרי, וכך כתב הר"ן דאין איסור בגרושה יותר מבשבויה."

ועיין בבית שמואל (ס"ק יד) שהשיג על החלקת מחוקק וכתב שדבריו הם אליבא דהר"ן, אך לרמב"ם ולמחבר יש לאסור אף שנזהרים שלא להתייחד. וכן כתב הגט פשוט (קיט ס"ק מ).

לסיכום:

מצינו שתי שיטות עיקריות בנוגע למגורי גרוש וגרושה קודם שנישאה, באותה החצר.

לדעת הריטב"א (וכן משמע דעת רש"י והרא"ש): מותר.

לדעת הרמב"ם: אסור (ומשמע אף באופן שאין בכך ייחוד).

להרחבה נוספת בשיטות הראשונים השונות, עיין בפסקי דין רבניים (כרך י, עמ' 210 ואילך – פסק דין של הגר"ע בצרי שליט"א), כמו כן עיין ב"שורת הדין" (חלק יג עמ' ריז ואילך, במאמרו של הגר"מ עמוס שליט"א).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב. טעם האיסור לגרוש וגרושתו לדור באותה החצר

ובטעם איסור המגורים לגרוש וגרושתו באותה השכונה או באותה החצר, כתב רש"י (שם), כז"ע"ב דיבור המתחיל "לא תנשא בשכונתו": "לפי שמכירה ברמיזותיו וקריצותיו שמא יבואו לידי עבירה."

דהיינו החשש הוא שיבואו לידי איסור, ומדובר בגרושתו לאחר שנישאה, שאסורה עליו אף אם התגרשה בשנית או התאלמנה.

ולדעת הרמב"ם שאסר מגורים באותה החצר אף בשלא נישאה, צריך לומר דאזיל לשיטתיה שהבא על הפנויה לוקה עליה משום "לא תהיה קדשה", דזו לשונו (פרק א מהלכות אישות הלכה ד):

"משנתנה התורה נאסרה הקדשה שנאמר לא תהיה קדשה מבנות ישראל, לפיכך כל הבעל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה מפני שבעל קדשה."

עיין בראב"ד (שם) שהשיגו.

לכן לשיטתו, החשש הוא שמא יעברו על לאו ד"לא תהיה קדשה". ועיין בברכי יוסף (אבן העזר סימן ו) שדן מדוע באשת ישראל נאסר הדיור רק בחצר ולא גם במבוי כבאשת כהן, שהרי לשיטת הרמב"ם באשת ישראל אם יבואו לידי זנות האיסור הוא בלאו כמו בגרושה לכהן.

ובשיטה מקובצת (שם) בשם ליקוטי גאונים חידש טעם אחר שלפיו:

"בגרושה [...] לא ייחד לה בית בחצרו לא קודם שיתן לה את הגט ולא לאחר שיתן לה את הגט. קודם נתינתו חיישינן משום גט ישן, ולאחר נתינתו חיישינן שמא יבא עליה לשם קידושין."

נראה מדבריהם שהחשש הוא שתהיה מקודשת שוב, ואחר כך תינשא לאחר בלא גט.

הצד השווה בין השיטות השונות הוא כי בשל ההיכרות העמוקה בין האיש וגרושתו, ובשל העובדה שליבו גם בה, יש חשש גדול שיבואו לידי איסור, ולכן גרדי ההרחקה ביניהם משמעותיים יותר מאשר הגדרים המוכרים לנו מהלכות ייחוד.

(לגבי ההרחקה הנדרשת בין זוג גרוש במקום שבו האישה זינתה ונאסרה על הבעל – עיין במה שכתב הגר"ש פרדס בפסק דין מיום ו' באדר ב' תשס"ח – 13.3.2008 בתיק מספר 285261/1, פורסם בנבו במס' תיק ישן – 6472)

לגבי חשש איסור נידה (שהרי בימינו פנויות אינן נוהגות לטבול) – עיין ב"ח (אבן העזר סימן קיט סעיף י) וכרם שמואל (סוף סימן פב).

ג. מגורים באותו מושב ובאותו משק

קודם שנבוא לדון בשאלה אם יש צד להתיר לצדדים להמשיך להתגורר באותו משק, עלינו לדון אם ניתן כלל להתיר לבני זוג גרושים לדור באותו מושב.

כבר הבאנו לעיל את דברי הגמרא (כתובות כח ע"א): "אם היה כפר קטן – זה היה מעשה ואמרו: כפר קטן נידון כשכונה."

וביארנו התוספות (שם): "וטעמא לפי שאין בני אדם מצוין שם ורגיל יותר לבא אצלה, ודווקא כפר קטן אבל כפר בינוני לא."

ובשולחן ערוך (אבן העזר סימן קיט סעיף ז) פסק: "וכפר קטן נידון כמבוי."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועיין בחלקת מחוקק (שם ס"ק יט) שכתב: "צריך להתיישב למעשה מה נקרא כפר קטן דאסור ומה נקרא כפר בינוני דשרי."

ולכאורה לפי מה שכתבו התוספות, היישוב שאנו עוסקים בו אינו כפר קטן, אלא לכל הפחות כפר בינוני, שהרי אין מדובר במקום שאין בני אדם מצויים בו.

יתרה מכך – עיין בבית יוסף (אבן העזר שם) שהביא דברי הר"ן בשם הר"י מאורליינש, וכן פסק הרמ"א (שם): "אבל במבוי מפולש שדרך רבים עובר ביניהם, מותרים לדור."

וכן כתב ערוך השולחן (שם סעיף כז) וזו לשונו:

"ואיסורא דמבוי אינו אלא במבוי סתום משלוש רוחות כדרך שהיה בזמן הש"ס אבל במבוי מפולש שדרך רבים עובר ביניהם מותרים לדור אפילו בנשאת לאחר."

לפיכך נראה ודאי שיישוב עם כביש מרכזי המחבר בין משק לחברו, נחשב כמבוי מפולש. לכן, גם אם גרושת ישראל נישאת לאחר, עדיין יכולים מעיקר הדין להתגורר באותו יישוב (אף שעדיף להימנע מכך), כל שכן כאשר לא נישאה לאחר.

עוד מצינו במשנה בסנהדרין (דף ב ע"ב, ושם בגמרא יז ע"ב): "וכמה יהא בעיר ותהא ראוייה לסנהדרין? מאה ועשרים [...]"

ועיין שם בגמרא (דף יז ע"ב). ומצאתי בשו"ת מעין אומר (חלק ט גיטין סימן ז) שהביא משם ראייה לנדוננו שמקום שיש בו מאה ועשרים תושבים אינו נדון ככפר אלא כעיר. אך לעניות דעתי צריך עיון אם ניתן לדמות מילתא למילתא – עיין בעירובין (דף נט ע"א) שם מצינו הגדרה נוספת לגבי גודלה של עיר בנוגע לעיר של רבים ונעשית של יחיד, שאין מערבין את כולה, אלא אם כן שייר חוצה לה כעיר חדשה שביהודה שיש בה חמשים דיורים – אנשים ונשים וטף "ובה היו משערים חכמים, והיא היתה שיור" (שם דף ס ע"א) כלומר שיעור קהל הוא עשרה תושבים שלהם אישה ושלושה ילדים – עיין באגרות משה (יורה דעה חלק ד סימן נז).

מכל מקום, אם אכן ניתן לדמות בין הדברים, ודאי שמושב זה המונה כשמונים משפחות מוגדר בהלכה כעיר, ולכל הפחות אינו נדון ככפר קטן.

ועיין בשו"ת באהלה של תורה (חלק א אבן העזר סימן פב) שהסתפק בדינו של קיבוץ – אם יש לדמותו לחצר, למבוי או לשכונה. וכתב שאף שהקיבוץ אינו כמבוי סתום, יש סברה לומר שדינו כחצר, שהרי כולם חיים בו כמשפחה אחת – עיין שם. ועיין עוד בשו"ת בנין אב (חלק ג סימן סב). מכל מקום, אין זה נוגע לנדון דידן בו החיים במושב אינם משותפים, ואין חדר אוכל משותף.

דא עקא, שהנדון בו אנו עוסקים אינו שאלת המשך המגורים באותו מושב, אלא המשכם של המגורים באותו משק.

לכאורה יש לדמות זאת למגורים באותה חצר, שיש לאסור גם כאשר האישה לא נישאה בשנית. אלא שבכל זאת יש להסתפק בדבר מכמה טעמים: המרחק בין בית האישה לבין הקרוואן שהבעל מתגורר בו הינו כמאתיים מטר, כאשר ביניהם מפריד בית המלאכה של האישה מחד גיסא, והן [...] של הבעל מאידך גיסא, ובאמצע חוצצת גדר חיה. בנוסף למרחק המשמעותי בין בתי הצדדים, ישנו צד נוסף לקולא, והוא שהמשק, כמו שאר המשקים במושב, אינו מוקף גדר, ולכן אינו דומה לחצר, שבמהותה היא מקום מגודר וסגור.

והנה מצינו בפרי חדש (אבן העזר קיט ס"ק יח) שדן בדברי הרמ"א הנ"ל, אשר לכאורה יש בהם סתירה פנימית. כתב הרמ"א (שם):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"וכל זה במבוי סתום, אבל במבוי מפולש שדרך רבים עובר ביניהם, מותרים לדור (בית יוסף בשם הר"ן שכתב כן בשם התוספות). אם רשות רבים מפסיק בין בתייהם (הגהות אשרי פרק ב דכתובות), אפילו אין בכל העיר שום יהודי רק הם לבד, שרי. (תרומת הדשן סימן רמג) [...]"

העיר על כך הפרי חדש, וזו לשונו:

"ומוכח להדיא לסברא זו דכיון שהמבוי מפולש, אף ששתי החצרות הם סמוכים זה לזה בשורה אחת, אין בכך כלום, שהרי אין דרך ליכנס מחצר לחצר אלא על ידי דרך המבוי, וכיון דמבוי רבים בוקעים בו, שפיר דמי. ולפי זה מה שכתב בהגהות אשרי דאם רשות הרבים מפסיק מבית לבית שרי, משמע דפליג אהא, וסבירא ליה דאף במבוי מפולש אם הבתים בשורה אחת אסור לדור עמה במבוי זולת כשיש רשות הרבים מפסיק בין הבתים. והשתא תימה על ההגה שפסק לשתי הסברות, ולכאורה נראה דפליגין."

כלומר: הרמ"א הזכיר בדבריו שני היתרים שונים למגורים באותו מבוי. ההיתר ראשון מובא בר"ן ועוסק במבוי מפולש, ההיתר מוזכר בהגהות אשרי במצב בו רשות הרבים מפסיקה בין הבתים. ולכאורה סברת ההגהות אשרי חולקת על סברת הר"ן, דאילו להגהות אשרי ניתן להתיר רק כאשר יש הפסק בין הבתים, ומשמע שאין די בכך שהמבוי מפולש כאשר הבתים בשורה אחת ואין ביניהם הפסק. ואם כן קשה: כיצד מזכיר את שתי הסברות הללו בחדא מחתא?!

ותירץ:

"וצריך לומר דאף שהבתים סמוכים זה לזה במבוי, כיון שהמבוי מפולש ואינו יכול ליכנס בבית אחד, אלא אם כן יוצא מביתו תחילה לרשות הרבים קרינן ביה שפיר רשות הרבים מפסיק בין בית לבית, ולא אתא אלא למעוטי אם יש דרך כניסה ויציאה בתוך החצרות עצמן מחצר לחצר, דאז ודאי שאינן יכולין לדור יחד זה אצל זה, וכן כתב החלקת מחוקק, אלא שלשונו אינו מדוקדק. עיין שם."

כלומר, היתרו של הר"ן במבוי מפולש נובע מכך שאין אפשרות מעבר מבית לבית אלא דרך המבוי המפולש, דהיינו רשות הרבים. ואם אכן יש אפשרות של כניסה ויציאה בתוך החצרות עצמן בלי לעבור ברשות הרבים, ודאי שאינם יכולים לדור בסמיכות זה לזה.

נדון דומה הביא המהר"י אסאד זצ"ל בשו"ת יהודה יעלה (חלק ב סימן קנ) לגבי מגרש וגרושתו הדרים בשני בתים סמוכים זה לזה ממש, אך דרך הרבים עוברת ביניהם, ונסתפק השואל אם היתרו של הרמ"א הוא דווקא כשיש ריחוק מקום, עיין שם. בתשובתו הביא המהר"י אסאד את דברי הפרי חדש, והסיק בנדון דידיה דמאחר ששני הבתים הסמוכים עומדים ברחוב העיר, ואינם מוקפים מחיצה, מותרים.

והנה אף שגם בנדוננו אין מחיצה המקיפה את המשק, מכל מקום, יש אפשרות לעבור מהשטח הנמצא בשימוש האיש לחלק הנמצא בשימוש האישה, בלי להיכנס כלל לכביש המקיף את המשק. זאת ועוד, גם אם הייתה מתבצעת הפרדה מוחלטת בין שני חלקי המשק, ולא רק באמצעות גדר חיה, הרי שהכביש העובר בצמוד למשק הוא כביש המשמש אך ורק את המשק המדובר, וכן את המשק הסמוך לו. לעניות דעתי אין מציאות זו דומה למבוי מפולש. אדרבה, מצב זה דומה יותר לחצר אחת, שאין לאפשר בה מגורים משותפים של גרוש וגרושתו אף קודם שנישאת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נעיר עוד כי אף שיש מרחק של כמאתיים מטרים בין בית המגורים לקרוואן, הרי שהסמיכות היתירה בין בית המלאכה אשר בשימושה של האישה לבין [...] של הבעל, היא בעייתית בפני עצמה.

נציין שגם העובדה שילדי הצדדים (בני עשר, חמש־עשרה ושבע־עשרה) מתגוררים עם האם, אין בה כדי להקל בעניין ולמנוע את החשש שהצדדים יגיעו לידי ייחוד, ובפרט לאור העובדה שישנם זמנים בהם הילדים אינם נמצאים במקום, בשל לימודיהם וכדומה, ואין כאן מקום להאריך.

נמצא שלדעת השולחן ערוך והרמ"א שפסקו כדעת הרמב"ם האוסר לדור באותה חצר אף בלא נישאת – יש לחוש שנדון דיין דומה לחצר.

ד. שותפות ממונית בין גרוש וגרושתו

בעיה נוספת בהסכם הגירושין של בני הזוג נוגעת להמשך השותפות ביניהם במשק, בלי קשר לשאלת המגורים בסמיכות. דהנה מצינו בגמרא בכתובות (שם):

"תנו רבנן: לזה הימנה בנכסי אביה אינה נפרעת אלא על ידי אחר. אמר רב ששת: ואי אתו לקמן לדינא לא מזדקקין להו. רב פפא אמר: שמותי משמתינן להו. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: נגודי נמי מנגדינן להו."

כלומר כאשר יש דין ודברים בינו לבין גרושתו, כגון שלוה ממנה מנכסי מלוג שלה בזמן שהיו נשואים – אינה נפרעת ממנו בעצמה אלא באמצעות צד שלישי, כדי שלא יקרכו זה לזה בדברים.

ועיין ברש"י שהעמיד את דברי הברייתא בכהן וגרושתו, ועיין בר"ן (שם) שכתב שאפשר לפרשה אפילו באשת ישראל אף על פי שלא נישאת, וכן דעת הרמב"ם (שם) שלא חילק בין גרושת כהן לגרושת ישראל, ופסק: "וגרושה שבאה עם המגרש לדין מנדין אותן או מכין אותן מכת מרדות."

וזו לשון המגיד משנה (שם):

"רש"י ז"ל פירש הברייתא בכהן שגירש את אשתו, ואין כן משמעה של ברייתא ולא פשט הסוגיא. ורבינו סובר דאפילו בישראל הוא ואף ע"פ שלא נישאת לאחר, וכן עיקר."

ועיין בט"ז (שם, ס"ק יח) וכן בביאור הגר"א (ס"ק יט) שדייק כן אף בדעת הטור.

וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך (שם סעיף ח):

"היה לה מלוה אצלו, עושה שליח לתובעו. הגה: ודוקא בכהאי גוונא, אבל מותר ליכנס לביתה אף על פי שנישאת, הואיל ואינו דר שם ואינו נושא ונותן עמה (כך משמע בתרומת הדשן סימן רמג). ויש חולקין (בית יוסף). מותר לאדם לזון גרושתו, ומצוה היא יותר מבשאר עני (הגהות מיימוני פרק כא מאיסורי ביאה), ובלבד שלא יהא לו עסק עמה, רק יזונה על ידי שליח (א"ז)."

וכתב החלקת מחוקק (שם ס"ק כג) דלאו דווקא מלוה, אלא הוא הדין שאר תביעות, והוא הדין להפך כשיש לו תביעה עליה. והוסיף דכל שכן שאסורה לדבר עמו בשוק. וזו לשון ערוך השולחן (שם סעיף ל): "וממילא דכל מין עסק אסורים לעשות ביחד כשצריכים לדבר ביחד ולישא וליתן עמה."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועיין בשו"ת משפטיך ליעקב (חלק ו סימן ו) שעמד על כך כי לא אחת קורה שבתי הדין פוסקים שבני הזוג יתגרשו, וענייני הממון יידונו לאחר הגט, וכן מצוי הרבה כאשר האישה תובעת מזונות הילדים, ולכאורה אין הדבר תואם את ההלכה, לפיה אסור שיהיה דין ודברים ישיר בין האיש לגרושתו. והביא מהיפה ללב (לרבי רחמים נסים יצחק פלאג'י, בנו של רבי חיים פלאג'י) דכל הקפידא היא כשהם באים בעצמם לבית הדין, אבל כשהם באים ומתלווה להם אדם אחר הטוען בעדם, ואפילו רק הגרושה הביאה אחת עמה לדבר בעדה, ליכא קפידא. עד כאן.

והוסיף ליישב את מנהג בתי הדין בכך שניתן להתיר תביעת מזונות או רכוש שהאישה לא תבעה ממנו ישירות כלל אלא תבעה בבית הדין ושם מתדיינים, והוסיף שמכל מקום ראוי שיביאו עמם אחר שיטען בעבורם, עיין שם. ועיין עוד בשו"ת משנה הלכות (חלק יב סימן שז).

לפי האמור נראה שיש להימנע מכל שותפות ממונית בין גרוש וגרושתו, כאשר ברור שהדבר יביא לידי משא ומתן או כל סוג אחר של דין ודברים ביניהם. (עיין בפד"ר כרך י עמ' 209 – פסק דין מאת הרה"ג: א' י' לנאל, ע' בצרי וס' שרעבי, שמנעו בית הדין מלאשר הסכם גירושין של זוג שרצו להמשיך לנהל עסק משותף לאחר הגירושין.) לכן בנדון דידן גם אם הזוג הגרוש לא היו מוסיפים להתגורר בסמיכות זה לזה, עצם המשכה של השותפות הממונית במשק היא בעייתית, שהרי כמעט בלתי נמנע שהדבר יביא לידי התעסקות משותפת בין הצדדים. ואמנם, לא מדובר בשותפות פעילה שדורשת משא ומתן תדיר, אך מסתבר שיידרשו מפעם לפעם לקבל החלטות משותפות כבעלי משק במושב.

ה. סידור גט כאשר לאחריו ימשיכו הצדדים להתגורר באופן אסור

לאחר שהראינו לדעת כי המשך השותפות והמגורים באותו משק לאחר הגירושין הוא בעייתי לפי ההלכה, אם הסכם גירושין זה היה מגיע לפתחו של בית הדין, לא היינו מאשרים אותו בצורתו הנוכחית. אמנם מאחר שההסכם כבר אושר בבית המשפט וקיבל תוקף של פסק דין, עלינו לברר אם יש בכך כדי למנוע מבית הדין לסדר גט עבור בני הזוג, שהרי אין זה מן הראוי שבית הדין יאפשר לצדדים להגיע למצב בו הם חיים בניגוד להלכה (בלי להיכנס לדיון בגדרי "לפני עֶזְרָא לא תתן מכש' ל").

מאידך גיסא, אפשר שאין הדבר צריך למנוע מבית הדין מלסדר גט לצדדים, בפרט לאור העובדה שפירודם של הצדדים הוא ממושך, והימנעות מסידור גט עלולה להביא לתקלות חמורות יותר. ואין לדמות את הדבר לבני זוג המתגוררים באותה דירה, דבכגון זה אין מסדרים להם גט, שהרי המתייחד עם גרושתו לאחר הנישואין, צריכה גט מספק (עיין שולחן ערוך אבן העזר קמט, א – ב), ולכן כיוון שאין בכוחנו להעמיד משפטי הדת על תלם ולמנוע את אישורו של הסכם הגירושין, אפשר לסדר את הגט בין הצדדים, ובפרט כשיש חשש תקלה.

כעין דוגמה לדבר – עיין שו"ת שמ"ש ומגן לגר"ש משאש זצ"ל (חלק א סימן טז) לגבי דין מורדת, שבעבר היו "נותנים לו רשות לישא אישה אחרת וזו – תשב עד שתלבין ראשה, ואין כופין אותו לגרשה [...]” –

”אך זה היה בימי קדם שהיתה רוח הדת שוררת ומרחפת על פני כל העם, ואין לך איש או אשה שיזיד לעשות דבר מכוער קטן או גדול אם לא בסתר כגנב ממש [...] לא כן בזמנינו שרוח החפשיות גברה [...] ואין בדינו להעמיד משפטי הדת על תלם בודאי שהפוסקים יודו דעבדינן כל טצדקי להפריד ערובתם כשיתברר שאי אפשר להם לחיות יחד.”

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועיין בפסק הדין (הנ"ל) של הגר"ש פרדס שהזכיר את המובא באוצר הפוסקים (סימן מט סעיף ג אות יא) בעניין סידור קידושין לאלו שלא ייזהרו בדיני נידה, אם יש בזה דין של "לפני עֶוֶר", ועיין שם שרבים מן הפוסקים התירו את הדבר. עוד עיין היטב בשו"ת **משנה הלכות** (יו סימן ב).

והנה, נדון דידן לכאורה קיל טפי, שהרי לגבי סידור חופה וקידושין, ודאי וללא שום ספק יחיו באיסור כרת כל ימיהם, ובכל זאת התירו. מה שאין כן בנדון דידן בו גבה טורא ביניהם, והחשש רחוק יותר שמא מחמת יצרם ייכשלו פעם אחת או יותר.

אם כי נראה לעניות דעתי שיש צד להקל יותר בסידור חופה וקידושין, מאחר שאיסור הנדה שעליו יעברו, יגיע מאוחר יותר, ואין כאן לפני עיוור בזמן סידור החופה וקידושין, מה שאין כן בנדון דידן שבו הם כבר מתגוררים בסמיכות, ומיד ברגע סידור הגט הם עוברים על התקנה¹ (אם כי יש לדחות ולומר, שגם בנדון דידן החשש נוגע לעצם האיסור שעלולים לעבור בעקבות היותם מתגוררים בסמיכות, ודבר זה עלול להתעורר רק לאחר זמן).

ועיין שם שדן מתי אומרים "הלעיטהו לרשע וימות", ובדין "לפני עֶוֶר לא תתן מכל"ל" כאשר גורם לבני הזוג לעבור על התקנה שלא להתגורר בסמיכות, אך מצילם מאיסור חמור יותר. ואין כאן מקום להאריך.

1. אִי־הזכרת איסור המגורים באותה חצר או מבוי ב"סדר הגט"

חשבתי להביא בדל ראיה לענייננו, מכך שלא מצינו בסדר הגט שיש להזהיר את הצדדים שלא לדור באותה חצר או באותו מבוי. ואף לשיטת רש"י והריטב"א, היה מקום לכל הפחות להזהירם בכך כאשר מדובר באשת כהן. ואם אכן יש בדבר זה כדי לעכב את סידור הגט, מדוע אין אומרים זאת לצדדים, כפי שאומרים לאישה שלא תינשא עד שיעברו תשעים יום (סדר הגט סעיף פז).

ויעוין בשו"ת **פרי השדה** (חלק ג סימן קיא) בתשובה לאב"ד דק"ק קאדלבורג שהתפלא מה הטעם שכתוב בסדר הגט (סעיפים רמו, רמו ורמח) "להזהיר הגרושה שלא תתארס תוך תשעים יום וכן שלא תינשא לכהן", ולא נכתב "להזהיר אותה שלא תדור עם המגרש במבוי אחד – שמבואר גם כן לאיסור בשולחן ערוך (אבן העזר סימן קיט סעיף ז)".

והשיב לו דהא שלא תתארס תוך תשעים יום וכן שלא תינשא לכהן הוא דבר "הנוולד לה על ידי הגירושין", ולכן –

"שפיר צריך להזהירה על זה בשעת גירושין, מה שאין כן המניעה שלא תדור עמו במבוי אחד או בחצר, זהו כדי שלא יבואו לידי זנות, כמבואר בשולחן ערוך שם [...] זה לא בא לה על ידי גירושין דווקא, שהרי גם קודם הגירושין היתה צריכה הרחקה מאיסור זנות, וכל אדם צריך להרחיק מזנות כל אחד לפי הענין, שלא יפגע באיסור ערווה, רק על ידי גירושיה גם הבעל נאסר עליה, כמו שאר אדם שאסורה עליו, אבל האיסור לא בא בשעת גירושין דווקא, משום הכי לא שייך להזהירה בשעת הגירושין דווקא"

(וראה בית שמואל קיט, יד).

¹ עוד נעיר, כי צד נוסף להתיר סידור חופה וקידושין, הוא מפני שאם אנו לא נסדר להם חופה וקידושין, ימצא מישהו אחר שיסדר להם חופה וקידושין, מה שאין כן לגבי סידור גט, שאם בית הדין לא יסדר להם את הגט, לא יוכלו להתגרש. ועיין באוצר הפוסקים (שם).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עוד כתב כי לומר לה שלא תדור עמו בחצר, כדי שלא יבואו לידי זנות, נראה הדבר שאנו חושדים בה ויש בכך גנאי עבורה, וחיובו של בית הדין הוא להפרישם כדי שלא יבואו לידי פרצה, אבל לא לומר לה דבר שנראה כגנאי.

ועיין בדבריו שכתב נימוק נוסף ולפיו בשעת גירושין אין לחוש שתדור עמו בחצר – "שהרי לרחוקה קאתי, ולמה נחוש שתדור עמו, וכהא דאמרינן (פסחים יא ע"א) 'השתא מחזיר עליו לשורפו, מיכל קאכיל? !' " עיין שם.

ועיין גם בפרי השדה (חלק ב סימן עד, ג) שביאר באופן דומה הא דלא מצינו בשום מקום שלא יגרש אשתו נידה, שהרי צריך להושיט הגט לידה, ובנידה יש איסור בהושטת יד, וביאר על פי תשובת הרשב"א, דדווקא באשתו נידה יש לאסור הושטת יד, כדי "שלא יבואו להרגל דבר ח"ו, מה שאין כן כשבא לגרשה – דהשתא לרחוקה בעי וודאי ליכא למיחש להרגל דבר".

מכל מקום, נימוק זה מובן שאינו שייך בנדון דידן בו הם כבר מתגוררים באותו המשק.

ובספר נחלת צבי (פלדר, חלק ב עמוד 96) ישב אף הוא על המדוכה, וכתב שהסיבה שמזהירים את האישה בזמן הגט שלא תינשא לכהן, היא מפני שכתוב בגט "להתנסבא לכל גבר די תיצבייין", והאישה יכולה לסבור בטעות דמותרת לכהן, וכן יש להזהירה שלא תתארס בתוך תשעים ואחד יום – "דגם כן יכולה לטעות שהרי בגט כתב 'מן יומא דנן ולעלם'". מה שאין כן לגבי שלא תדור עמו בחצר, ליכא למיטעי, ולכן אין צריך להזהירה, וכמו שאין מזהירין אותה אחר חליצה שלא תינשא לכהן כשם שמזהירין בגט.

והוסיף שמצא בקב ונקי בסדר גט ראשון ושני (סימן רמח) "שכן כתב להזהירה שלא תתיחד עמו ולא תדור בשכונתו [...]" –

"מיהו כנראה שזה הוספת המחבר כי בסדר הגט של מהרמ"י לא כתוב כן, וכן לא הביאו הרב ברכת המים, וכנראה לא הנהיגו רבני יושבי על מדין להזהירם על כך".

(ועיין בשו"ת משנה הלכות חלק יב סוף סימן שנו).

ומצאתי בסדר גיטין למהר"ם ר' יוזפש (סעיף רכ) שכתב: "יזהירם הרב שלא יהיו קשורים יחד בשום דבר, אך אם יש איזה חילוקים ביניהם יתקשרו אוהביהם או קרוביהם על ככה".

ומנהג בתי דין רבים לומר לזוג כי אסור להם להתייחד, כי אז ייתכן שיצטרכו גט נוסף, ואפשר שבאזהרות אלו כלול גם איסור המגורים באותה החצר. ובכל אופן, קשה להביא ראיה מכך שאין מזכירין זאת במפורש לכך שאפשר לסדר גט כאשר ברור שבני הזוג יוסיפו להתגורר באותה החצר, גם לאחר גירושיהם.

ז. סידור הגט כדי להימנע מתקלות חמורות יותר

מכל מקום, נראה שיהיה קשה לגרום להפרדת המגורים כראוי בנדון דידן, גם אם בית הדין יימנע בשל כך מסידור גט. הסיכויים גבוהים שהצדדים ימשיכו לגור במשק בפירוד בלי סידור גט, לכל הפחות לעת עתה.

ועיין בשו"ת שיח נחום (סימן קי) שהתיר לסדר גירושין לבני זוג שהתגרשו בערכאות, והאישה החלה להתראות כבר עם גבר אחר, אף שמסרבים לצאת בינתיים מדירתם המשותפת. ונימק זאת כך:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"[...] שאחרי שנתגרשו בערכאות היא רואה את עצמה בת חורין לחיות עם גבר אחר ותיכשל ח"ו באיסור אשת איש החמור ביותר ואולי תהיה גם בעיית ממזרות, מה שאין כן אם תתגרש כדת משה וישראל ייתכן שהם יסכימו בסופו של דבר להתרחק זה מזו ואפילו לא יהיה חשש זנות, ולכאורה קלקלתה תקנתה שכיוון שאינם שומרי תורה ואינם נרתעים מאיסורים אין לומר בכגון זה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ולא יהיה חשש קידושין וספק איסור אשת איש, וכל זה בנוסף על הטיעון שמן הסתם לא מזדמנים לשם עדים כשרים להעיד על הייחוד."

והוסיף:

"[...] שתיכף אחרי קבלת הגט יש להזהירם בכל תוקף שעליהם להתרחק זה מזו, ויש לבית דין לנסות לשדל אותם על כך ואם יש כוח בידם ויש סיכוי להשפיע – אפילו לאיים עליהם."

עיי' שם.

ונראה למעשה שכדי להימנע מתקלות חמורות יותר, של בני זוג השרויים בפירוד ממושך, אפשר לסדר את הגט בנדון דידן, אף שהצדדים ממשיכים להתגורר באותו המשק. כסניפים נוספים להקל בזה, יש להתחשב גם בשיטות הראשונים הסוברות שאיסור המגורים באותה החצר הוא דווקא אם האישה נישאה לאחר. נוסף לכך את העובדה שהמשק אינו מגודר, ולכן יש צד שלא להחשיבו כחצר אחת, והמרחק בין מגורי הבעל למגורי האישה הוא כמאתיים מטרים, וכן יש גדר חיה של עצי זית המפרידה בין שני חלקי המשק, אותה הקימו הצדדים מיוזמתם כדי לשמור על הפרטיות של כל אחד מהם.

צד נוסף להתיר הגירושין הוא כי נפסק להלכה שכאשר גרים בבית או בחצר משותפת, ועל אחד מהם לעזוב, הכלל הוא שהיא נדחית מפניו, מפני שטלטולא דגברא קשה מדאתתא, ויש לדון במצב בו ילדי הצדדים מתגוררים עם האישה – עיי' **שער משפט** (קע"א, ד) ושו"ת **עטרת דבורה** (חלק ב סימן לב) דאפשר שבכגון זה היא נדחית מפניו – עיי' שם ואין כאן מקום להאריך. מכל מקום, כיוון שההלכה קובעת שעל האישה לעזוב את החצר, אם כן אם היא מסרבת לעזוב, מדוע על הבעל ללקות בתרתי, ולמנוע ממנו אף את הגירושין.

יש להוסיף כי בזמן סידור הגט, יש להזהיר את הצדדים הזהר היטב, שלא יגיעו לידי ייחוד, ולשומע ינעם.

כבוד הגאון אב בית הדין הגר"א דרשב"ץ שליט"א, ועמיתי הדיין הגר"ע יעקב שליט"א הסכימו אף הם לכך שאפשר לסדר את הגט.

ח. סיכום

א. מצינו בברייתא בכתובות (דף כז ע"ב): "המגרש את אשתו – לא תנשא בשכונתו, ואם היה כהן – לא תדור עמו במבוי. אם היה כפר קטן, זה היה מעשה, ואמרו: כפר קטן נידון כשכונה." ע"כ. דייק מכאן רש"י שבגרושת ישראל, כל זמן שלא ניסת – תדור בשכונתו.

ב. ישנן שתי שיטות עיקריות בנוגע למגורי גרוש וגרושה קודם שנישאה, **באותה החצר**. לדעת הריטב"א (וכן משמע דעת רש"י והרא"ש), הדבר מותר. ואילו לדעת הרמב"ם, הדבר אסור (ומשמע אף באופן שאין בכך ייחוד).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ג. המחבר והרמ"א נקטו כדעת הרמב"ם שלפיה אסור לגרושת ישראל לדור עמו באותה החצר, גם קודם שנישאה, ואם נישאה אסורה לדור עמו אף במבוי.

ד. איסור המגורים לגרוש וגרושתו באותה השכונה או באותה החצר, הוא מחשש שיבואו לידי איסור. לדעת הרמב"ם שאסר מגורים באותה החצר אף בשלא נישאה, צריך לומר שהולך לשיטתו, שהבא על הפנויה לוקה עליה משום "לא תהיה קדשה". בשיטה מקובצת (שם) בשם ליקוטי גאונים חידש טעם אחר ולפיו החשש הוא שמא יבוא עליה לשם קידושין, ואחר כך תינשא לאחר בלא גט.

ה. בנוגע לדברי הברייתא שלפיהם כפר קטן נידון כשכונה, ביארו התוספות: "וטעמא לפי שאין בני אדם מצוין שם ורגיל יותר לבא אצלה, ודווקא כפר קטן אבל כפר בינוני לא."

ו. יישוב שיש בו כביש מרכזי המחבר בין משק לחברו נחשב כמבוי מפולש. לכן גם אם גרושת ישראל נישאת לאחר, עדין יכולים מעיקר הדין להתגורר באותו יישוב, אף שעדיף להימנע מכך, כל שכן כאשר לא נישאה לאחר.

ז. לגבי מגורים באותו משק: לכאורה יש לדמות זאת למגורים באותה חצר, שיש לאסור גם כאשר האישה לא נישאה בשנית, אלא שבכל זאת בנדון דידן יש להסתפק בדבר מכמה טעמים: המרחק בין בית האישה לבין הקרוואן שהבעל מתגורר בו הוא כמאתיים מטר, כאשר ביניהם מפריד בית המלאכה של האישה מחד גיסא, ו[...] של הבעל מאידך גיסא, ובאמצע חוצצת גדר חיה של עצי זית. בנוסף למרחק המשמעותי בין בתי הצדדים, ישנו צד נוסף לקולא, והוא שהמשק, כמו שאר המשקים במושב, אינו מוקף גדר, ולכן אינו דומה לחצר, שבמהותה היא מקום מגודר וסגור.

ח. פסק הרמ"א בשם הר"ן שבמבוי מפולש שדרך רבים עוברת ביניהם, מותרים לדור. עוד פסק בשם הגהות אשרי להתיר אם רשות רבים מפסיק בין בתיהם. הקשה הפרי חדש שלכאורה סברת ההגהות אשרי חולקת על סברת הר"ן, דאילו להגהות אשרי אפשר להתיר רק כאשר יש הפסק בין הבתים, ומשמע שאין די בכך שהמבוי מפולש כאשר הבתים בשורה אחת ואין ביניהם הפסק. ואם כן, קשה, כיצד מזכיר את שתי הסברות הללו בחדא מחתא?!

ט. תירץ הפרי חדש שאף שהבתים סמוכים זה לזה במבוי, כיון שהמבוי מפולש ואינו יכול להיכנס בבית אחד, אלא אם כן יוצא מביתו תחילה לרשות הרבים, קרינן ביה שפיר רשות הרבים מפסיק בין בית לבית, ולא אתא אלא למעוטי אם יש דרך כניסה ויציאה בתוך החצרות עצמן מחצר לחצר, דאז ודאי שאינן יכולין לדור יחד זה אצל זה.

י. והנה אף שגם בנדוננו אין מחיצה המקיפה את המשק, מכל מקום, יש אפשרות לעבור מהשטח הנמצא בשימוש האיש לחלק הנמצא בשימוש האישה, בלי להיכנס כלל לכביש המקיף את המשק. זאת ועוד, גם אם הייתה מתבצעת הפרדה מוחלטת בין שני חלקי המשק, ולא רק באמצעות גדר חיה, הרי שהכביש העובר בצמוד למשק הוא כביש המשמש אך ורק את המשק המדובר, וכן את המשק הסמוך לו. מציאות זו אינה דומה למבוי מפולש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אדרבא, מצב זה דומה יותר לחצר אחת, שאין לאפשר בה מגורים משותפים של גרוש וגרושתו אף קודם שנישאת.

יא. מצינו בגמרא בכתובות (שם), שכאשר יש דין ודברים בינו לבין גרושתו, כגון שלוה ממנה מנכסי מלוג שלה בזמן שהיו נשואים, אינה נפרעת ממנו בעצמה אלא באמצעות צד שלישי, כדי שלא יקרבו זה לזו בדברים. וכתב החלקת מחוקק (שם ס"ק כג) דלאו דווקא מלוה, אלא הוא הדין שאר תביעות, והוא הדין להפך כשיש לו תביעה עליה. והוסיף דכל שכן שאסורה לדבר עמו בשוק. וזו לשון **ערוך השולחן** (שם סעיף ל): "וממילא דכל מין עסק אסורים לעשות ביחד כשצריכים לדבר ביחד ולישא וליתן עמה."

יב. לפי האמור נראה שיש להימנע מכל שותפות ממונית בין גרוש וגרושתו, כאשר ברור שהדבר יביא לידי משא ומתן או כל סוג אחר של דין ודברים ביניהם. לכן בנדון דידן: גם אם הזוג הגרוש לא היו מוסיפים להתגורר בסמיכות זה לזה, עצם המשכה של השותפות הממונית במשק היא בעייתית, שהרי בלתי נמנע שהדבר יביא לידי התעסקות משותפת בין הצדדים. אמנם לא מדובר בשותפות פעילה שדורשת משא ומתן תדיר, אך מסתבר שיידרשו מפעם לפעם לקבל החלטות משותפות כבעלי משק במושב.

יג. מאחר שהמשך השותפות והמגורים באותו המשק לאחר הגירושין הוא בעייתי לפי ההלכה, אם הסכם גירושין זה היה מגיע לפתחו של בית הדין, לא היה בית הדין מאשרו בצורתו הנוכחית.

יד. לאחר שהסכם זה כבר אושר בבית המשפט וקיבל תוקף של פסק דין, עלינו לברר אם יש בכך כדי למנוע מבית הדין לסדר גט עבור בני הזוג, שהרי אין זה מן הראוי שבית הדין יאפשר לצדדים להגיע למצב בו הם חיים בניגוד להלכה, או שמא אפשר שאין הדבר צריך למנוע מבית הדין מלסדר גט לצדדים, בפרט לאור העובדה שפירודם של הצדדים הוא ממושך, והימנעות מסידור גט עלולה להביא לתקלות חמורות יותר.

טו. לא מצינו בסדר הגט שיש להזהיר את הצדדים שלא לדור באותה חצר או באותו מבוי. אפשר שיש בכך ראייה לנדון דידן, שהרי אם אכן היה בדבר זה כדי לעכב את סידור הגט, היה מן הראוי לומר זאת לצדדים, כשם שאומרים לאישה שלא תינשא עד שיעברו תשעים יום.

טז. אמנם אפשר לדחות ולחלק, על פי המובא בשו"ת פרי השדה, דהך דינא שלא תתארס תוך תשעים יום וכן שלא תינשא לכהן, הוא דבר הנולד לה על ידי הגירושין, ולכן שפיר צריך להזהירה על כך בשעת גירושין, מה שאין כן הדין שלא תדור עמו במבוי אחד או בחצר, זהו שלא יבואו לידי זנות, כמבואר בשולחן ערוך שם, וזה לא בא לה על ידי גירושין דווקא, שהרי קודם הגירושין גם כן הייתה צריכה הרחקה מאיסור זנות, לכן לא שייך להזהיר על כך בשעת הגירושין דווקא.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יז. חילוק נוסף הוא, שבשעת גירושין אין לחוש שתדור עמו בחצר, שהרי "לרחוקה קאתי" ולמה נחוש שתדור עמו, וכהא דאמרינן (פסחים דף יא ע"א) "איהו עצמו מחזר עליו לשרפו מיכל קאכיל?!"

יח. בספר נחלת צבי ביאר שהסיבה שמזהירים את האישה בזמן הגט שלא תינשא לכהן, היא מפני שכתוב בגט "להתנסבא לכל גבר די תיצבייין", והאישה יכולה לסבור בטעות דמותרת לכהן, וכן יש להזהירה שלא תתארס בתוך תשעים ואחד יום, דגם כן יכולה לטעות, שהרי בגט כתב "מן יומא דנן ולעלם". מה שאין כן לגבי שלא תדור עמו בחצר, ליכא למיטעי, ולכן אין צריך להזהירה.

יט. אמנם בקב ונקי בסדר גט ראשון ושני (סימן רמח) אכן כתב להזהירה שלא תתייחד עמו ולא תדור בשכונתו, אך בסדר הגט של מהרמ"י לא כתוב כן, וכן לא הביאו הרב ברכת המים, וכנראה לא הנהיגו רבני יושבי על מדין להזהירם על כך.

ובסדר גיטין למהר"ם ר' יוזפש (סעיף רכ) כתב: "יזהירם הרב שלא יהיו קשורים יחד בשום דבר, אך אם יש איזה חילוקים ביניהם יתקשרו אוהביהם או קרוביהם על ככה", ומנהג בתי דין רבים לומר לזוג כי אסור להם להתייחד, כי אז ייתכן שיצטרכו גט נוסף, ואפשר שבאזהרות אלו כלול גם איסור המגורים באותה החצר.

בכל אופן, קשה להביא ראיה מכך שאין מזכירין זאת במפורש, לכך שאפשר לסדר גט כאשר ברור שבני הזוג יוסיפו להתגורר באותה החצר, גם לאחר גירושיהם.

כ. נראה למעשה שכדי להימנע מתקלות חמורות יותר כאשר בני הזוג שרויים בפירוד ממושך, אפשר לסדר את הגט אף שממשיכים להתגורר באותו המשק. כסניפים נוספים להקל בזה, יש להתחשב גם בשיטות הראשונים הסוברות שאיסור המגורים באותה החצר הוא דווקא אם האישה נישאה לאחר. נוסף לכך את העובדה שהמשק אינו מגודר, ולכן יש צד שלא להחשיבו כחצר אחת, והמרחק בין מגורי הבעל למגורי האישה הוא כמאתיים מטרים, וכן יש גדר חיה המפרידה בין שני חלקי המשק.

כא. בזמן סידור הגט, יש להזהיר את הצדדים הזהר היטב, שלא יגיעו לידי ייחוד, ולשומע ינעם.

פסק הדין מותר לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של בעלי הדין.

ניתן ביום כ"ב במרחשוון התשע"ז (23.11.2016).

הרב אברהם צבי גאופטמן